

Är svensk-judisk historieforskning fjättrad vid det förflutna?

100 år av Valentin

JENS CARLESSON MAGALHÃES*

Göteborgs universitet

MAJA HULTMAN**

Göteborgs universitet

*Historikerns syn på det förgångna är alltid präglad av hans egen tid. Lika lite som andra människor kan han krypa ur sitt eget skinn...*¹

Hugo Valentin, 1957

Så inleds den första essän i historikern Hugo Valentins (1888–1963) essäsamling *Den fjättrade Clio*. I essän, från slutet av hans karriär, understryker Valentin att historikerns verk är "fjättrade" till rådande värderingar, meningsförståelser och diskurser i samhället hen är en del av under sin livstid. Detta är ett påstående som håller än idag, men hur påverkades Valentins eget arbete av hans samtid?

Hundra år har nu passerat sedan Valentin gav ut sitt magnum opus *Judarnas historia i Sverige* (1924) som grundlade svensk-judisk historieforskning.² Kanske kan vi mäta verkets grundlighet i det faktum att det dröjde länge innan svenska historiker tog upp hans stafettpinne?³ I början var det främst församlingshistoriker som fortsatte arbetet,⁴ men på 1980-talet tog historieforskningen om svensk-judiskt liv fart.⁵ På 1990-

* Doktorand i historia.

** Fil. dr i historia.

1. Hugo Valentin, *Den fjättrade Clio. Sju essäer till belysning av historikerns tidsbundenhet* (Stockholm 1957), s. 9.

2. Hugo Valentin, *Judarnas historia i Sverige* (Stockholm 1924).

3. Självklart skisseras enbart en summarisk bild av fältet efter Valentin.

4. Exv. Carl Vilhelm Jacobowsky, *Göteborgs mosaiska församling 1780–1955: Minnesskrift till 100-årsdagen av synagogans invigning 12 oktober 1855* (Göteborg 1955); Wulff Fürstenberg, *Kalmar mosaiska församlings tillkomst och äldsta historia jämte Växjö- och Oskarshamns församlingarnas tillblivelse* (Spånga 1980).

5. Exv. Anna Besserman, "...eftersom nu en gång en nådig försyn täckts hosta upp dem på Sveriges gästvänliga stränder": Mosaiska församlingen i Stockholm inför den östjudiska invandringen till staden 1860–1914", *Nordisk judaistik/Scandinavian Jewish Studies* 5:2 (1984); Magnus Nyman, *Press mot friheten: Opinionsbildning i de svenska tidningarna och åsiktsbrytningar om minoriteter 1772–1786* (Stockholm 1988); Gunnar Broberg, Harald Runblom & Mattias Tydén, *Judiskt liv i Norden* (Stockholm 1988).

Greta Bolin (1898–1981), journalist och författare, och Hugo Valentin, 1953. Foto: Anna Riwkin-Brick. *Judiska Museet* (JUDFo2208).

och 2000-talen utvidgades forskningen om antisemitism och kopplades till begrepp som "svenskhet" och "nation".⁶ Under 2000-talets första decennium nåddes Sverige av den ekonomiskhistoriska vändningen till följd av Derek Penslars *Shylock's Children* (2001),⁷ och ett fält som verkligen har tagit fart under de senare årtiondena är där Valentins historia av-

6. Exv. Lena Berggren, *Nationell upplysning: Drag i den svenska antisemitismens idéhistoria* (Stockholm 1999); Lars M Andersson, *En jude är en jude är en jude: Representationer av "juden" i svensk skämtpress omkring 1900–1930* (Lund 2000); Håkan Blomqvist, *Nation, ras och civilisation i svensk arbetarrörelse före nazismen* (Stockholm 2006); Henrik Rosengren, *"Judarnas Wagner": Moses Pergament och den kulturella identifikationens dilemma omkring 1920–1950* (Lund 2007).

7. Exv. Rita Bredefeldt, *Judiskt liv i Stockholm och Norden: Ekonomi, identitet och assimilerings 1850–1930* (Stockholm 2008); Anna Brismark & Pia Lundqvist, "En del av den borgerliga gemenskapen? Judiska entreprenörer och deras nätverk i det tidiga 1800-talets Göteborg", *Heimen* 49:2 (2012).

slutades, nämligen krigsåren och flyktingmottagandet men också tiden efter.⁸ Även Valentins fokus på politik och Stockholm har utvidgats och numer används transnationella perspektiv, digitala metoder och mikrohistoria, och i viss mån även genushistoria, för att nyansera vår förståelse av svensk-judisk historia.⁹

Men fältets vigör grundar sig delvis på en stundtals okritisk relation till Valentin. Majoriteten av oss lutar sig mot Valentins verk för att beskriva förutsättningarna för svensk-judiskt liv, men delar av hans arbete har inte återbesökts eller ifrågasatts. Förtroendet för Valentins historieförskrivning gör att historiska fel, såsom att det ska ha funnits en judisk flickskola i Göteborg, liksom ålderdomliga narrativ bitvis fortsätter forma vår förståelse av judiskt liv i Sverige. I enlighet med hans citat ovan bör vi betrakta hans verk som "fjättrat" till 1920-talet och den historiker Valentin var då.¹⁰ Utan ett kritiskt förhållningssätt är dagens svensk-judiska historiefält i viss mån "fjättrat" till Valentins samtid. I samband med verkets hundraårsdag funderar vi kring varför en alltför tung tilltro till Valentin kan vara problematisk, ibland till och med vilseledande.

Framgångsnarrativet

Judarnas historia i Sverige går igenom svensk-judisk historia från vikingatid till tidigt 1900-tal. I enlighet med Valentins expertis är den legislativa utvecklingen under 1800-talet i fokus. Verket lutar sig mot ett rikt material, framför allt med politisk vinkel, såsom utredningar och riksdagsdebatter. Med hjälp av dessa förklarar Valentin hur den judiska gruppen blev en accepterad och integrerad del av Sverige.

I och med Valentins fokus på politisk utveckling och integration har

8. Exv. Karin Sjögren, *Judar i det svenska folkhemmet: Minne och identitet i Judisk krönika 1948–1958* (Stockholm/Stehag 2001); Malin Thor Tureby, *Hechaluz – en rörelse i tid och rum: Tysk-judiska ungdomars exil i Sverige 1933–1943* (Växjö 2005); Karin Kvist Geverts, *Ett främmande element i nationen: Svensk flyktingpolitik och de judiska flyktingarna 1938–1944* (Uppsala 2008); Pontus Rudberg, *The Swedish Jews and the Holocaust* (2017).

9. Exv. Carl Henrik Carlsson, "Immigrants or transmigrants? Eastern European Jews in Sweden, 1860–1914", i Tobias Brinkmann (red.), *Points of Passage: Jewish Migrants from Eastern Europe in Scandinavia, Germany, and Britain, 1880–1914* (New York 2013); Harry R:son Svensson, *Fabian Philip, familjen Ruben och örlogsstaden: Entreprenörsfamiljen som grundade Mosaiska församlingen i Karlskrona 1780–1945* (Stockholm 2017); Pia Lundqvist (red.), *Plats i staden: Göteborgs judiska artonhundratals* (Göteborg 2023).

10. Valentin ska först ha blivit sionist i slutet av 1925, se Harald Runblom, "Framstående 1700-talshistoriker och sionist", i Ragnar Björk & Alf W. Johansson (red.), *Svenska historiker: Från medeltid till våra dagar* (Stockholm 2009) s. 467.

hans verk ett tydligt framgångsnarrativ. Han var inte ensam om detta bland samtida historiker. Inspirerade av idén om nationell gemenskap och en romantisering av folklivet samlade judiska akademiker i Europa in objekt, arkivmaterial och etnografiskt material för att bevara och understryka en historiskt förankrad europeisk-judisk kontinuitet.¹¹ Den historiska forskningen spelade därmed en viktig funktion: den skulle fungera som en gemensam fond för samtidens judiska identitet och samtidigt understryka judars historiska närvaro i europeiska samhällen. Valentins undersökning är därmed ett tidsenligt verk som genom att lägga den narrativa tyngdpunkten på emancipationsprocessen understryker judarnas samhälleliga tillhörighet. Det finns självklart också empiriskt stöd för att vissa individer upplevde samhällelig framgång och att judar som grupp kom att till stor del tillhöra medelklassen – men majoriteten tillhörde inte samhällets elitskikt.

Fyra år efter utgivningen av Valentins verk kom historikern Salo Baron att kritisera judisk historieskrivning över lag då framgångsnarrativet svartmålar perioden före franska revolutionen som en judisk "mörk medeltid".¹² Han poängterade att judelagstiftning bara var en av många speciallagstiftningar för Europas invånare i stånds- och skråsamhället. Trots Barons samtida invändningar mot emancipatoriska framgångsnarrativ undveks länge en nyansering av bilden av en spikrak legislativ utveckling i Sverige. Exempelvis medförde avskaffandet av judereglementet 1838 en rad protester vilka resulterade i att vissa av reglementets inskränkningar infördes även i den så kallade juniförordningen, såsom den inskränkta bosättningsrätten. Även om Valentin lyfter fram detta motstånd är det lätt att uppfatta hans verk som en teleologisk *whig*-historia som framhåller emancipationens "oundvikliga" seger,¹³ vilket är det sista stadiet i vad Baron benämnde som "the lachrymose conception of Jewish history".¹⁴

11. Jason Lustig, *A Time to Gather: Archives and the Control of Jewish Culture* (Oxford 2022).

12. Salo W. Baron, "Ghetto and Emancipation: Shall we revise the traditional view?", i Leo W. Schwarz (red.), *The Menorah Treasury: Harvest of Half a Century* (Philadelphia 1964 [1928]) s. 51–53.

13. Jmf. Pontus Rudberg, *The Swedish Jews and the victims of Nazi terror, 1933–1945* (Uppsala 2015) s. 16.

14. Salo W. Baron, "Newer Approaches to Jewish Emancipation", *Diogenes* 8:29 (1960) s. 66. För mer om detta, se exv. David Engel, "Crisis and lachrymosity: On Salo Baron, Neobaronianism, and the study of modern European Jewish history", *Jewish History* 20:3 (2006); Adam Teller, "Revisiting Baron's 'Lachrymose Conception': The Meanings of Violence in Jewish History", *AJS Review* 38:2 (2014). Ändock bör påpekas att Valentins assimilationskritik bär

I enlighet med Valentins narrativ har vetenskapliga studier, liksom populärhistoriska verk och museiverksamheter, ett övergripande fokus på integrationens villkor och judisk framgång i det svenska samhället.¹⁵ Men de politiska källorna har – förutom av ett par kandidatuppsatser – sällan återbesökts.¹⁶ Dessutom har framgångsnarrativet lett till snedvridna förklaringsmodeller av svensk-judisk kultur och ett tystande av historiska upplevelser som inte stämmer överens med Valentins tes. Vi vill fortsättningsvis understryka tre huvudsakliga teman: en snäv syn på judisk kultur och praxis, en dikotomisk bild av judiskt liv och en förmildrande bild av svensk antisemitism.

Assimileringsnarrativet

Judarnas historia i Sverige är alltså skriven av en person som trodde på emancipationsprojektet, det vill säga att judar kunde leva i harmoni med majoritetsbefolkningen. Som Per Hammarström påpekar finns en stark apologetisk ansats i Valentins bild av den judiska befolkningen som skötsam och lojal och därför en del av svenskheten.¹⁷ Integrationsens framgång var enligt Valentin så pass total att han till och med argumenterade för att den svenska judenheten förlorade kontakt med den "judiska organismen". Hans dom är hård och pessimistisk: "Därest denna utveckling icke av någon orsak avbrytes eller en stark judisk invandring kommer till stånd, skall den svenska judendomen inom relativt få generationer hava upphört att existera". Detta orsakades bland annat av religiösa reformer som gjorde att judisk religion i Sverige "tenderade att bli ett slags svensk frikyrka", enligt Valentin.¹⁸ Flera studier ekar hans hårda dom över den "svaga" judiska identitet som ansågs existera under början av 1900-talet.¹⁹

---

flera likheter med Barons kritik från 1928, men Baron klargjorde att emancipationen inte hade lett till någon gyllene tidsålder. Baron (1928) s. 63.

15. Exv. Fredric Bedoire, *Ett judiskt Europa: Kring uppkomsten av en modern arkitektur, 1830–1930* (Stockholm 1998); Christoph Leiska, *Räume der Begegnung – Räume der Differenz: Jüdische Integration und Antisemitismus in Göteborg und Kopenhagen, 1850–1914* (Berlin 2016).

16. Simon Victorin, "Judefrågan på 1840–1841 års riksdag: Emancipation eller förtryck" (kandidatuppsats, Stockholms universitet, 1997); Anna Karlsson, "Vägen till emancipation: Svensk riksdagsdebatt under 1850-talet om judarnas medborgerliga rättigheter" (kandidatuppsats, Örebro universitet, 2010).

17. Per Hammarström, *Nationens styvbarn: Judisk samhällsintegration i några Norrlandsstäder 1870–1940* (Stockholm 2007) s. 38.

18. Valentin (1924) s. 515.

19. Hugo Valentin, *Judarna i Sverige: Från 1774 till 1950-talet* (Stockholm 2004 [1964]) s. 156.

På grund av Valentins framgångsnarrativ har judiskhet till stor del förståtts i religiösa termer, vilket lett till att svenska judar under 1800- och 1900-talen ansetts förlora sin judiska identitet när många slutade hålla kosher och shabbat. Blandäktenskap och bibliska tilltalsnamn har använts som mätstockar för hur "judisk" den svensk-judiska befolkningen har varit, med det väntade resultatet att styrkan i den judiska identiteten sjunkit med varje generation.²⁰ Men som bland andra David Biale och Barbara Kirschenblatt-Gimblett understryker så går judisk identitet bortom religionsinfluerade levnadsmönster och inkluderar kroppslig erfarenhet och vardaglig praxis, båda två influerade – snarare än försvagade – av kulturellt utbyte med icke-judar.²¹ Med hjälp av denna utvidgade syn på judiskhet går det belägga att även de mest integrerade och framgångsrika judiska individerna i Stockholm hade en starkare judisk identitet än vad som tidigare antagits.²² Att vissa individer lät döpa sina barn in i den kristna tron behövde inte heller betyda att den judiska identiteten var oviktig. I stället kunde konvertering användas som en strategi för att säkerställa nästa generations nationella tillhörighet i en tid då samhället var stängt för judar.²³

Även om fältet har börjat använda sig av denna utvidgade förståelse av judisk identitet saknas en studie kring hur judiskhet – själva förståelsen och praktiken av judiskt liv – utvecklades och förändrades från 1774 och framåt. Carl Henrik Carlssons bok om svensk-judiskt liv från 2021, också titulerad *Judarnas historia i Sverige*, gör en ansats till detta med mikrohistoriska inslag men även här förklaras judisk historia mestadels utifrån politiska och socio-ekonomiska strukturer.²⁴ En kulturhistorisk *longue durée*-studie med fokus på konstruktionen och praktiserandet av judiskhet bortom assimileringsnarrativet saknas fortfarande.

20. Joseph Zitomersky, "The Jewish population in Sweden, 1780–1980: An ethno-demographic study", i Gunnar Broberg, Harald Runblom & Mattias Tydén (red.), *Judiskt liv i Norden* (Uppsala 1988); Bredefelt 2008.

21. David Biale, "Preface: Toward a cultural history of the Jews", i David Biale (red.), *Cultures of the Jews: A New History* (New York 2002); Barbara Kirschenblatt-Gimblett, "The corporeal turn", *The Jewish Quarterly Review* 95:3 (2005).

22. Maja Hultman, "Carried to his last rest': Public funerals as Jewish/non-Jewish spaces in modern Stockholm", *Jewish Culture and History* 21:1 (2020).

23. Per Hammarström, "Judiska konvertiter till kristendom i Stockholm 1775–1870", *Historisk tidskrift* 140:1 (2020) s. 48–53.

24. Carl Henrik Carlsson, *Judarnas historia i Sverige* (Stockholm 2021).

Det dikotomiska narrativet

Förutom narrativet om en dalande judisk identitet förbisåg Valentin även fattiga judar från de östra delarna av Europa i sin forskning. Hammarström lyfter att Valentin medvetet gjorde detta för att kunna skriva fram en solskenshistoria om judisk integration i Sverige.²⁵ Valentin valde inte endast bort en systematisk undersökning av det judiska liv som levdes av så kallade "östjudar", omnämmanden tenderade dessutom att vara stereotypiska och nedvärderande. Även om Valentin menade att "det från Östeuropa inkomna folkaterialet" blev orättvist beskyllda för vad en minoritet "östjudiska schackrare" befattade sig med ansåg han att de senare, liksom även de fattiga som slussades "från församling till församling" och levde på de mosaiska församlingarnas fattigvård, var icke önskvärda kategorier bland migranterna.²⁶

Valentins ambivalenta förhållningssätt till migranterna från östra Europa var tidstypiskt bland de judar som i början av 1900-talet bott i flera generationer i västeuropeiska städer. Den dikotomi som formades under 1800-talet mellan "polska" och "inhemska" judar etablerades i många intellektuella cirklar, vilka livnärde stereotypiska nidsbilder av "östjudar": till exempel likställde ofta judisk litteratur en bakgrund från östra Europa med en traditionell livsstil, vilka tillsammans ansågs skapa en gettoiserad mentalitet av samhälleligt utanförskap och en bakåtsträvande anda.²⁷ Att Valentin ignorerade "östjudarnas" historia och använde sig av stereotypa beskrivningar underbyggde ett dikotomiskt narrativ och därmed cementerades en konstruerad hård gräns mellan "polska" och "inhemska" judar.

Forskare har använt narrativet för att förklara sociala hierarkier, demografiska utvecklingar och urbana levnadsmönster,²⁸ och det var först under 2000-talets första decennium som två avhandlingar på allvar nyanserade Valentins historieskrivning om den "östjudiska" invandringen genom att bland annat peka på hur antisemitiska samhällsdiskurser negativt påverkade deras medborgarskapsprocesser.²⁹ Senare forskning

25. Hammarström (2007) s. 40–41.

26. Valentin (1924) s. 451–453.

27. Bryan Cheyette, *The Ghetto: A Very Short Introduction* (Oxford 2020) s. 39–60.

28. Besserman 1984; Zitomersky 1988. Dock undersökte Anna Svenson Lundajudarnas vardagsliv: Anna Svenson, *Nöden – en shtetl i Lund* (Lund 1995).

29. Carl Henrik Carlsson, *Medborgarskap och diskriminering: Östjudar och andra invandrare i Sverige 1860–1920* (Uppsala 2004) s. 34; Hammarström (2007).

visar även att det sällan fanns skarpa skiljelinjer mellan "polska" och "inhemska" judar såsom representativa källor från 1800- och 1900-talen gärna vill få oss att tro.³⁰

Valentins dikotomiska narrativ är fjättrat till både hans samtid och dagens källmaterial, i mångt och mycket skapat och ihopsamlat av statsinstitutioner och judiska organisationer. Arkivkritiska metoder och ett större fokus på materiell kultur är två välbeprövade ingångar som leder till en historieskrivning som inte reproducerar historiska maktstrukturer och som ger inblick i vardagligt judiskt liv.³¹ Kanske kan dessa hjälpa oss att vägra en tydlig uppdelning mellan judiska grupper och utforska det som finns bortom en historiskt konstruerad verklighetsbild? Om vi inte gör detta är vi dömda till ett fortsatt fjättrande vid Valentins samtid.

Det förmildrande narrativet

I viss mån nedvärderade Valentin judefientligheten i Sverige,³² och hans inverkan syns fortfarande. När Valentin skriver om 1838 använder han begrepp som "oroligheter" och "upplopp". Händelserna under marsoroligheterna 1848 samt stenkastningen mot synagogan i Stockholm 1852 efter *Folkets Rösts* hetskampanj mot judar behandlas ytterst kortfattat och beskrivs som "[u]ppträdena" respektive "demonstrationer".³³ Valentin nämner enbart ordet "pogrom" i relation till vad myndigheterna fruktade kunde hända 1838. Så med Valentins definition av begreppet – vilken han aldrig klargör – har Sverige aldrig upplevt en pogrom, enbart judefientliga upplopp. Skillnaden däremellan är dock en fråga om terminologi snarare än fenomenologi, och någon tydlig definition av begreppet finns inte inom fältet.³⁴

Valentin ägnade inte mycket tid åt svensk antisemitism, dock mer i

30. Maja Hultman, "The GIS prism: Beyond the Myth of Stockholm's Ostjuden", i Gerben Zaagsma et al. (red.), *Jewish Studies in the Digital Age* (2022); Pia Lundqvist, "Judar och andra och östjudar som 'den andra'", i Lundqvist (red.) (2023).

31. Exv. Laura Arnold Leibman, *The Art of the Jewish Family: A History of Women in Early New York in Five Objects* (New York 2020).

32. Jmf. Karin Kvist Geverts, "Antisemitism in Sweden: A Neglected Field of Research?", i Jonathan Adams & Cordelia Heß (red.), *Antisemitism in the North: History and State of Research* (Berlin 2020) s. 191–192.

33. Valentin 1924, s. 363–364, 398–399. Exakta skeenden är ej klargjorda, se Martin Ericsson, *Historisk forskning om rasism och främlingsfientlighet i Sverige: En analyserande kunskapsöversikt*, andra rev. uppl. (Stockholm 2024) s. 40–42.

34. Jeffrey S. Kopstein, "Pogroms", i Sol Goldberg, Scott Ury & Kalman Weiser (red.), *Key Concepts in the Study of Antisemitism* (Cham 2021).

Judarnas historia i Sverige än i den senare *Antisemitismen i historisk och kritisk belysning* (1935).³⁵ Detta då han menade att han inte kunde studera antisemitism i icke-antisemitiska länder, såsom Sverige.³⁶ Begrepps användningen ovan kan förstås som att han aktivt tonade ned judefientligheten i Sverige, kanske för att understryka att emancipationen lett fram till ett fördomsfritt samhälle, även om judefientlighet knappast försvann efter 1870. En annan trolig förklaring är att han insåg att boken blev lättare att sälja in, eller – med andra ord – mer lättsmält för en svensk publik, om den inhemska judefientligheten tonades ned. Möjligtvis bidrog Valentins försiktiga historieskrivning till att etablera en bild av antisemitism som ett importfenomen, vilket flera historiker visar att det inte var.³⁷

Judefientlighet kan dock vara svårt att fånga in, beroende på var man letar. I pressen drunknar man lätt i judefientliga texter medan det är svårare att nå det mer vardagliga. Även om fler studier har kommit under senare år finns det fortfarande relativt få studier av judefientligheten i 1800-talets Sverige.³⁸ Valentins verk kvarstår som det enda vari judefientligheten i riksdagen undersöks ur ett längre perspektiv, dock med utgången att det förmildrande narrativet blir en del av framgångsnarrativet. Borgarståndets övergång från judefientligt till judevänligt är i denna riktning, men det är tydligt att stereotyper och fördomar om judar var fortsatt utbredd i Sverige även efter det att judefientligheten minskat i betydelse i maktens korridorer. Diskussioner om judar dog inte heller ut i pressen efter 1870.³⁹ Även här skulle en studie om antisemitismens närvaro, skepnad och förändring från 1774 till idag behövas.

35. I sig också ett pionjärarbete, Hugo Valentin, *Antisemitismen i historisk och kritisk belysning* (Stockholm 1935). Verket översattes till flera språk, bl.a. engelska (1936) och tyska (1937).

36. Hugo Valentin, *Antisemitism: Historically and Critically Examined* (New York 1936) s. 5.

37. Exv. Cordelia Heß, *The Medieval Archive of Antisemitism in Nineteenth-Century Sweden* (Berlin 2021); Leiska 2016.

38. Exv. Heß 2021; Henrik Edgren, "Societal Change, Economic Decline and National Identity: The Debate about Jews in Sweden in the Early Nineteenth Century", i Christhard Hoffmann (red.), *The exclusion of Jews in the Norwegian constitution of 1814: Origins – contexts – consequences* (Berlin 2016); Jens Carlesson Magalhães, "Boundaries of the nation: 'The Jew' in the Swedish press, ca. 1810–1840", *Scandinavian Journal of History* 48:4 (2023).

39. Exv. Andersson 2000.

Hur ser framtiden ut?

Vi har diskuterat hur Valentins fokus på politisk emancipation har lett till ett framgångsnarrativ som till viss del fortsätter färga vårt fält. Framför allt finns det fortfarande mycket att utforska i relation till en snäv syn på judisk kultur och praxis, en dikotomisk bild av judiskt liv och en förmildrande bild av svensk antisemitism. Vi har poängterat att den senaste tidens forskning har problematiserat och i viss mån motbevisat dessa tre narrativ men den svensk-judiska historieskrivningen är fortfarande långsam på att anamma de nya rönen.

Här behöver vårt fält ta till en bredare, gemensam intervention: forskarkarriärer byggs ofta på kortare, enskilda projekt, men kan vi ta till vara våra olika expertiser och tillsammans bygga större projekt som undersöker judisk identitet och antisemitism från ett uttalat *longue durée*-perspektiv? Tiden är mogen för att slita bort bojorna som fjättrat oss till Valentins samtid. Vi vet att internationell forskning har visat på innovativa metoder och teorier som, trots (eller på grund av) arkivtystnad, ger nya insikter i judiskt vardagsliv, judiska/icke-judiska relationer och judisk identitet.⁴⁰ Framför allt är forskningen om svensk-judisk historia mer levande än någonsin, med nordiska nätverk, forskningscentrum, en återupplivad nordisk tidskrift och temanummer.⁴¹

I relation till fältets vigör kan vår uppmaning tyckas irrelevant, men med tanke på att Valentins faktafel fortfarande upprepas och att både perspektiv och metoder utvecklats sedan 1924 menar vi att den grund vårt fält står på borde kritiskt återbesökas, om än för att understryka validiteten i delar av Valentins studie. Genom att tillsammans arbeta både med och mot hans hundraåriga verk kommer vi att kunna skriva en historia som än tydligare reflekterar de utmaningar och möjligheter som definierar dagens samhälle och forskningsmiljö.

40. Exv. Arnold Leibman 2020; Alberto Giordano & Tim Cole, "On place and space: Calculating social and spatial networks in the Budapest Ghetto", *Transactions in GIS* 15:1 (2011); Susanne Korbel, "Spaces of Gendered Jewish and Non-Jewish Encounters: Bed Lodgers, Domestic Workers, and Sex Workers in Vienna, 1900–1930", *The Leo Baeck Institute Year Book* 65:1 (2020).

41. Tidskriften *Nordisk judaistik* återupplivades 2016 och drivs av Donnerska institutet vid Åbo Akademi. Hugo Valentin-centrum vid Uppsala universitet fokuserar på Förintelse- och folkmordsstudier medan Lunds universitet har både statligt ansvar över forskning och utbildning i jiddisch, forskningsprojektet "I folkmordets skugga: minne och erfarenhet av Förintelsen och antisemitism" och etablerar nu ett skandinaviskt centrum för judaistik. Segerstedtinstitutet vid Göteborgs universitet utbildar och forskar kring antisemitism. Ett temanummer om antisemitism publicerades i *Historisk tidskrift* 1996.